

plet Umetnost učenja pa bo prinesel obilo svežine v največkrat naporno učenje.

Peter Brecl

Artur Štern

ALTRUIZEM

Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, 1996
185 str, 2.310 SIT

Kaj je altruizem? Kdo je altruist? Kdo, ki pomaga brhki mladenki na avtocesti zamenjati predrto gumo? Kdo, ki pomaga invalidu po stopnicah? Tisti, ki je dober do živali? Je to morda kdo, ki ne vzame niti antibiotika, da bi tako ohranil življenje bakterijam, ki so ga prikovala v posteljo? Kdor bo po tej knjigi planil z željo, da bi mu razodela odgovore na zastavljena vprašanja, se lahko nadeja manjšega razočaranja. Ob koncu branja je vprašanj kvečjemu več. Za Arturja Šterna, leta 1965 rojenega doktorja veterinarske medicine, magistra temeljnih medicinskih ved in doktorja bioloških znanosti, je altruizem kot transdisciplinarni fenomen specialnost, s katero se ukvarja v okviru svojega osrednjega področja, filozofije biologije. Knjiga naj bi razjasnila naše dvome in nejasnosti, ki se porajajo ob samem pojmu altruizem, ter nam ga oznanila kot vrednoto. Štern že v uvodu napove, da ne namerava furiozno napadati drugače mislečih, niti ne le obnavljati do

sedaj že napisanega, in tega se skozi knjigo tudi dejansko drži. Enega osnovnih pojmov si izposodi pri Dawkin-su in njegovem delu "The Selfish Gene". Vsi geni so namreč sebični in neusmiljeno tekmujejo z drugimi v boju za edino in glavno nagrado – preživetje. Gen, ki ne hodi, tako rekoč, preko trupel drugih, prej ali slej izgine, zatorej je tudi v nas samih, v njihovih nosilcih, egoizem ena bolj izraženih lastnosti. In kje za vraga je potem prostor za to čudno reč, altruizem, to nesebično razdajanje, ki v krutem svetu boja za preživetje pač očitno ne nudi posebnih garancij za zmago? Je sploh možno biti altruist? Na prvi pogled se zdi, da to ni nobena umetnost. Konec koncev vsi skrbimo za svoje otroke. Pa tudi za drugo, malce manj bližnje sorodstvo. Pomagamo prijateljem. Tudi kakšnemu neznancu oz. neznanki (pogostokrat odvisno od našega spola) na cesti. Damo kako kost ubogemu, izgubljenemu psu. Rešimo zbirko znamk ali sliko iz požara. In navsezadnje se lahko žrtvujemo tudi za idejo. Dlje kot smo biološko kot subjekti altruizma od objekta, večja je verjetnost, da smo resnično delovali iz čisto altruističnih nagibov, ne pa iz egoističnih – iz želje po ohranitvi gena, ki nam je skupen s potomstvom, sorodniki, soljudmi... Morda pa tudi ni tako. Šternov način pisanja je za jasen odgovor iščočega bralca naravnost frustrirajoč. Z niti najmanj altruističnim odnosom do ubogega bralstva nas vodi skozi poglavja v neko smer in nam pred koncem omogoči vreči sidro v varnem pristanu trdnih ugotovitev. Takoj nato pa pristavi, da je zadeva v bistvu lahko tudi povsem drugačna, in nas v naslednjem poglavju zapelje v drugo smer.

Na začetku se nam še zdi, da se je preveč fiksiral na evolucijo in gene ter zanemaril vpliv vzgoje na hierarhijo, ki določa, komu pritiče več privilegijev v trenutkih našega dobrotništva. Lahko se z njim sicer strinjamo, da bi človek, vzgojen v pragozdu med opicami ali

volkovi, povsem drugače reagiral ob prvem srečanju z drugim človekom, kot pa bi reagiral ob prvem srečanju z npr. nosorogom. Vendar pa se v začetku še prepuščamo dvomom, nikakor ni nujno, da je to le sad sorodnega genskega zapisa, ki bi v omenjenem človeku sprožil notranje alarme, ampak preprostega dejstva, da je med sabo in drugim človekom že na prvi pogled zaznal sumljivo veliko podobnosti. No, nad postavljanjem protiangumentov kmalu dvignemo roke, saj jih k svojim argumentom več kot dovolj pribije že sam Štern, nato pa vneto razlaga in obdeluje tako ene kot druge. Na trenutke celo preveč vneto, zato bi znala biti posamezna poglavja oz. njihovi deli bralcu, ki ni najbolj dojemljiv za abstraktno razmišljanje, slabše pregledna ali celo nezanimiva. Štern se k sreči zaveda, kje je ločnica med strogo strokovnimi formulacijami in stavčnimi strukturami, razumljivimi nekoliko širšemu krogu, tako da nas ves čas elegantno vodi po obeh njenih straneh.

Vrnimo se k sami vsebini. Odgovor na vprašanje, kdo sploh je pravi altruist, je silno nedvoumen. Vsak in nihče. Kot prvo je nemogoče priti do dna našim motivom. Mar res storimo komu dobro iz same, čiste dobrote, ali pa vendarle računamo na kasnejšo protiuslugo. Morda si prizadevamo za kanček slave in ugled dobrotnika ali pa si celo nabiramo kredit za bivanje v onostranstvu? Drug problem je rezultat. Če smo imeli dober namen, a se nam je rabota ponesrečila, se lahko štejem za etičnega altruista, nikakor pa ne tudi za biološkega, saj navsezadnje, kljub lepim željam nikomur nismo storili ničesar dobrega. Kaj pa, če koga pretepemo tako hudo, da ga spravimo v bolnišnico, letalo, s katerim bi naslednji dan moral potovati, pa potem strmoglavil? O naši etičnosti bi se lahko zlivala beseda, vendar pa smo glede na končno stanje, pravi Štern, biološki altruisti.

Kaj moramo žrtvovati, da si prislužimo omenjeno titulo? Čas, materialne dobrine, del telesa, življenje oz. čast ali vero, kot tisto največ, kar lahko damo. To je tudi ena od točk, kjer se kdo s Šternom ne bo strinjal, saj je na svetu vsaj toliko ljudi, ki bi izgubo časti prenesli lažje kot pa izgubo življenja, kot je onih, ki bi prikimali Šternovemu vrstnemu redu. Tudi samo žrtvovanje časti za nekoga je rahlo relativen pojem, saj jo lahko izgubiš, npr. v očeh enih, drugim pa se zdi zaradi razlogov, katerim si jo žrtvoval, poslej ta tvoja kvaliteta še izrazitejša. Sicer smo pa tako in tako že pred časom ugotovili, da ima pri tej temi vse vsaj dve plati.

Ko nas avtor seznanja še s sovražniki altruizma, nas začne popadati žalosten občutek, da navadnim smrtnikom te lastnosti ni dano imeti in da je bil pravi altruist kvečjemu kak Jezus Kristus. No, Štern v poglavju Prerok sesuje tudi njega in izrazi dvom o njegovih motivih, saj mu očita surovost, nastopaštvo, oblastništvo in špekulantstvo.

K sreči avtorjev namen ni, da bi nas prepričal o tem, da je altruizem le utopija. Le toliko časa nas vodi skozi morje argumentov in protiangumentov, prepričan in dvomov, pravih ugotovitev in zmot, da nam na koncu postane povsem jasno, kako malo je v bistvu potrebno, da postane ta svet vsaj komu vsaj za hip lepši, in kako ogromno to pravzaprav pomeni. Da se ne bi razumeli narobe. Na koncu knjige še vedno nimamo nobene konkretne, trdne in edino pravilne predstave o altruizmu. In ne le, da so naša vprašanja še vedno brez odgovorov, celo še cel kup novih se nam podi po glavi. Pa vendar, na koncu odgovorov več niti ne potrebujemo. Dovolj je, da razumemo, v čem je vrednost te "nove naravoslovne vere", kot altruizmu pravi Štern, in dovolj je, da čutimo, da je odločitev zanjo pravilna.

Marko Hajdinjak

Andrej Studen

STANOVATI V LJUBLJANI

STUDIA HUMANITATIS.
Apes; 4; Ljubljana, 1995;
Založba ŠKUC; 226 strani;
cena 1683,00 SIT

Bivalni prostor, torej streha nad glavo, je bil že od nekdaj človekova primarna potreba in tako sčasoma postal integralna sestavina življenja družine ali posameznika. Stanovanje je postalo mesto človekove reprodukcije, potrebnosti, gospodinjstva, komunikacije, socializacije, igranja družbenih vlog, identifikacije in še kaj. Zgodovinarji so se dolgo izogibali raziskovanju človekovega vsakdanjika, kot so npr. hrana, obleka, stanovanje, in so ga raje prepuščali etnologom, zadnje čase pa se je tudi na Slovenskem vsaj med mlajšimi zgodovinarji zanimanje za vsakdanje življenje naših prednikov okrepilo.

"Zgodovina neke hiše je zgodovina njenih stanovalcev, zgodovina njenih stanovalcev je zgodovina časa, v katerem so živeli in živijo, ..." je zapisal nemški pesnik Wilhelm Raabe in tako misli tudi zgodovinar in sociolog kulture Andrej Studen, ki se je v svojem delu *Stanovati v Ljubljani* podal na popoto-